

geçerli. Ancak Negrine'in iddiasına göre, siyasa belirleme süreci ağırlıklı olarak domestik kaygılar ve öncelikler temelinde gerçekleşiyor.

Bu sayının üçüncü makalesi bize Güney Kore'den ulaştı. Sungkonghoe Üniversitesi öğretim üyelerinden Dongju Yoo çalışmasında Kofüçyanizm ve kapitalizm arasında sıkışan Kore kültüründe, bu sıkışmadan en çok örselenenlerin kadınlar olduğunu söylüyor. Yazının çok önemli bir özelliği, metodolojisinden kaynaklanıyor: Yoo bu çalışmasında hem medya analizi yapıyor hem de kadınlarla derinlemesine görüşme yoluyla sürecin ahımlama tarafına da yoğunlaşıyor.

Elinizdeki sayının dördüncü makalesi, Mehmet Yüksel'e ait. Mehmet Yüksel, Yazı Kurulu'na davet edilmeden önce "Modernleşme ve Mahremiyet" makalesini bize ulaştırmıştı. Makale hakem sürecinden geçerek kabul edildi. Yüksel'in uzunca bir süredir ilgilendiği modernite-modernleşme-hukuk bağlantısı bu makalesinde özel olarak "mahremiyet" konusuna odaklanılarak irdelenmiş; ilgiyle okunacağından eminiz.

Özgür Taburoğlu bu sayıya "Zındık ve Sapkın: Türk ve İslâm Topluluklarında Demonik Düşünce" başlıklı son derece ilginç bir çalışma ile katkıda bulunuyor. Bu kısa sayılabilecek çalışmada Taburoğlu, "bize ait coğrafyalarda" "demonik düşüncenin" ve "zındık uzamın" izlerini sürüyor. Bu yazıyı çok önemli bir tartışmanın başlangıç noktası olarak dikkatlerinize sunuyoruz; ileriki sayılarımızda gerek "değini" gerekse "makale" formatlarında bu temayı izleyebileceğimizi duyurmak isterim.

Bu sayının son makalesi okurlarımızın daha önce yine *Kültür ve İletişim*'de (2002, 5/1) yayımlanan benzer bir analizinden tanıdıkları Önder Erkarlan'a ait. Erkarlan bu kez Yeşim Müderrisoğlu'nun *Güneşe Yolculuk* filmini Greimas'ın göstergebilimsel yöntemi ile çözümleyiyor. Erkarlan'a göre film içeriğinin "derin düzeyde" yapısal çözümlemesi, toplumsal farklılıkların nihai bir "dışlanma" ve ötekileştirme sonucu derinleştiği sonucunu ortaya koymuştur.

Kültür ve İletişim dolu, mutlu ve üretken bir yıl diliyorum...

Türkiye'de İletişim Eğitimi: Elli Yıllık Bir Geçmişin Değerlendirilmesi

Özet

Bu çalışma, Türkiye'de ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde geçtiğimiz on yıl içerisinde iletişim eğitiminin hızla yaygınlık kazanması noktasından hareketle, sayıları yirmi beşe kadar varan iletişim fakültelerine gerçekten ihtiyaç olup olmadığı, üniversite düzeyinde iletişim eğitimi veren fakülte ve bölümler dışında iletişim eğitimi veren özel kurumların neden kurulduğu ve "iyi iletişim eğitimi nasıl olmalıdır?" sorularına Türkiye'de iletişim eğitiminin elli yıllık geçmişini göz önünde tutarak yanıt aramaktadır. Çalışma bu sorulara yanıt ararken, "medya," "sermaye," "teknoloji" ve "eğitim politikası" gibi değişkenlerin gazetecilik/iletişim eğitiminde farklı zaman ve biçimlerde etkili olduğuna vurgu yapmaktadır.

Oya Tokgöz
Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Communication Education in Turkey: An Assessment of Past Fifty Years

Abstract

This study attempts to find an answer to the question "what is good communication education?" keeping in mind that since last ten years there has been a rapid expansion of communication education in Turkey and Turkish Republic of Northern Cyprus, and investigating if there exists a real need for that many faculties of communication now reaching a total of twenty-five, and also asking why there have emerged private institutions providing communication education along with those on faculty and department-level institutions. Trying to answer these questions, the present study considers the impact of variables such as "media," "capital," "technology," and "educational policy" on journalism/communication education in different ways at different points in time.

Türkiye'de İletişim Eğitimi: Elli Yıllık Bir Geçmişin Değerlendirilmesi

Türkiye'de İletişim Eğitiminin Genel Görünümü

Dünyada çağdaş anlamda gazetecilik/iletişim eğitimi ilk kez 1908'de ABD'de Missouri Üniversitesinde kurulan gazetecilik okulunda başlar. 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ABD'de profesyonel düzeyde eğitim veren gazetecilik okulu sayısı 100'e ulaşır. 1970-1990 yılları arasında ABD'de iletişim mezunlarının sayısının ise %35 oranında artış gösterdiği belirtilmektedir (Mutlu, 1994: 165; Mutlu, 2000: 245).

Türkiye'de üniversite düzeyinde verilen iletişim eğitiminin ise, artık yarım yüzyılı arkasında bıraktığını, hatta aştığını söylemek gerekir. Bu eğitimde, Türkiye'nin en eski devlet üniversiteleri olan İstanbul Üniversitesi'nin ve Ankara Üniversitesi'nin rol oynaması ise, işin önemini arttırmaktadır. Bununla birlikte, günümüzde Türkiye'de iletişim eğitimi sadece üniversite düzeyinde yapılmaktadır. Ara eleman yetiştirmek için Anadolu İletişim Meslek Liseleri'nde verilen eğitimin yanı sıra, özel akademik kuruluşlar da iletişim eğitimi kurslarına yer vermektedir. O halde, çok farklı düzeylerde iletişim eğitimi verildiğini söylemek hiç de yanlış sayılmaz.

Üniversite düzeyindeki eğitim ülke genelinde yirmiye aşkın üniversitenin fakülte ve bölümlerinde yapılmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde de iletişim eğitimi veren üniversiteler bulunmaktadır. İletişim eğitimi sadece devlet üniversitelerinde değil vakıf üniversitelerinde de verilmektedir. 1990'dan sonra iletişim

eğitimi veren devlet/vakıf üniversitelerinin sayısı devamlı olarak artmaktadır. İstanbul, iletişim eğitimi veren devlet üniversitesi ve vakıf üniversitesi sayısında başı çekmektedir.

Ara eleman yetiştirilmesi için kurulan Anadolu İletişim Meslek Liseleri 2002-2003 ders yılı itibariyle, 13. Anadolu İletişim Meslek Liseleri 1992-1993 öğretim yılından beri Milli Eğitim Bakanlığı Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak eğitim/öğretim yapmaktadırlar. İletişim eğitimi veren akademik kuruluşların sayısı 1990'lı yıllardan itibaren artış gösteriyor. Bu kuruluşlar, Milli Eğitim Bakanlığı'nun denetiminde eğitim yapmakta ve bu eğitiminden geçenlere de sertifika verilmektedir.

Çalışmanın Metodolojisi

Türkiye'de üniversite düzeyinde gazetecilik/iletişim eğitimi bakımından bir çalışma yapabilmek için günümüzdeki iletişim eğitiminin genel görünümünü dikkate almak, aynı zamanda bazı sorunlarla işe başlamak gerekiyor. Türkiye'de ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde iletişim eğitiminin bu ölçüde yaygınlık kazanmasının ardında ne yatıyor? Bu kadar çok sayıda iletişim fakültesine gerçekten gerek var mı? Üniversite düzeyinde iletişim eğitimi veren fakülteler/bölümler dışında iletişim eğitimi veren kuruluşlar neden kuruluyorlar? Nasıl bir iletişim eğitimi iyi iletişim eğitimidir?'

¹ *Kültür ve İletişim* dergisi 1998 Yaz sayısında iletişim eğitimi dosyası hazırlanmış ve dosya kapsamında editörün hazırladığı soru metni (Nalçaoğlu, 1998: 15) üç iletişim akademisyeni tarafından değerlendirilmiştir.

Bu gibi sorulara ve benzerlerine hemen yanıt verebilmek pek kolay değil. Bu konuda ulaşılabilen yazılı kaynaklar çok sınırlı. Bulunan kaynakların da içinde barındırdığı bilgiler yeterli değil. Bulunan bilgilerin konuya farklı açılardan yaklaşması, bu bilgilerin denetimi ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. İncelenen dönem yarım yüzyılı aştığı için, sözlü tarih çalışması yapmak haylice zor, ama yapılmıyor da değil.

Türkiye'de gazetecilik/iletişim eğitimi üzerinde çalışma yapabilmek için çıkış noktası bulmanın zorluğu ise ortada. Bir çıkış noktası, Türkiye'de genelde eğitim, özeldede iletişim eğitimi bakımından konuya yaklaşmanın olabirliğini tartışmak. Bu yaklaşım işi kolaylaştıracağına zorlaştırıyor. İkinci çıkış noktası ise gazetecilik/iletişim eğitimi üzerinde yoğunlaşmak. Bu yaklaşım ise, hiç olmazsa çalışma konusunu belirlemek ve sınırlamak bakımından işe yarıyor. Konu gazetecilik eğitimi/iletişim eğitimi şeklinde sınırlandırıldığında ise, iş yapılacak çalışmanın amacını belirlemede düğümle-nip kahyor.

Çalışmanın amacını öz ve açık seçik olarak ortaya koymak, çerçevesini çizmek, yapılacak bütün değerlendirmelerin kolaylıkla ve tutarlı olarak gerçekleştirilebileceği yönündeki umutları arttırıyor. Bu noktada çalışmanın çerçevesini, Türkiye'de gazetecilik/iletişim eğitiminin 1950'den sonra geçirdiği evreler şeklinde belirlemek anlamlı görünmektedir. Ayrıca, çalışmanın amacını, Türkiye'de gazetecilik/iletişim eğitimine yönelmenin ardında yatan nedenleri betimlemek şeklinde özetlemek, bir adım daha ileri gidilebilmesini de beraberinde getirir.

Yalnız yapılan bu betimleme içinde Türkiye'de gazetecilik/iletişim eğitimi bakımından iki tip insanın, "eğitilenin" ve "eğitenin" eğitiminin önemini ve rolünü dikkatten uzak tutmamak gerekir. Bu noktada ise, ülkede iletişim fakültelerinin sayısının artması, iletişim eğitiminin popüler eğitim haline dönüşmesi kadar, iletişim eğitimi görenlere istihdam yaratan medya sektörüne bakmak, ayrıca tarihsel gelişim içinde "neler yapıldı/yapılmadı?" sorusu üzerinde irdeleme ve değerlendirme yapmak da önemli hale gelmektedir.

Tarihsel perspektiften yaklaşarak, bazı değişkenleri devreye sokmak, değişkenler arasındaki ilişkilere bakmak, değerlendirme için gereklidir. Bu nedenle, iletişim eğitimi bağımsız değişken olarak ele almak, sermaye, medya, teknoloji, hükümetlerin uyguladıkları eğitim politikaları gibi değişkenleri ise bağımlı değişkenler olarak ele almak anlamlıdır. Gazetecilik eğitimi ise, iletişim eğitimi yanında denetim değişkeni olarak kullanmak zaman zaman gerekli olmaktadır. Ancak bu şekilde, Türkiye'de iletişim eğitiminin üniversite düzeyindeki yarım yüzyıllık geçmişi hakkında görüş sahibi olabilmek bakımından adımlar atılabileceğini söylemek mümkün görünüyor.

Türkiye'de İletişim Eğitiminin Tarihsel Çerçevesi

İlk Özel Gazetecilik Okulu

Türkiye'de gazetecilik eğitimi ile ilgili fikirler Gazeteci Ahmet Rasim tarafından ortaya atılmış, fakat Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda gazetecilik eğitimi bakımından Osmanlı'dan bir miras devralınmamıştı (Topuz, 1973: 115). 1931'de çıkarılan Cumhuriyet döneminin ilk Basın Yasası, gazetecilik yapanların ve özellikle sorumlu konumda olanların eğitimiyle ilgili bazı koşulları yerine getirmeleri konusunda birikimlere sahipti. Bu yasanın ilgili hükmü 1933'te kaldırılınca, çalışmalar da durdu (Alemdar, 1981: 2-3).

1948 yılında Müderris Fehmi Yahya tarafından Türkiye'de ilk özel gazetecilik okulu olarak "İstanbul Özel Gazetecilik Okulu" açıldı. Bu okul, üniversite düzeyinde eğitim vermemekle birlikte, matbuat alemine ve iş hayatına hazırlıklı eleman yetiştiren bir müessese olarak, biri ortaokul üzerine üç yıllık, diğeri lise üzerine bir yıllık eğitim veren iki devreden oluşuyordu. Okulun eğitimine 1963'te ara verildi (İnuğur, 1978: 155-157).

Gazetecilik/İletişim Eğitiminde Üniversitelerin Rolü ve Katkıları

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek

Okulu'nun kurulmasındaki girişimler, özerk üniversitelerden geldi. Her iki üniversitenin bu girişimlerini gazeteciler cemiyetleri istese bile, ancak İkinci Dünya Savaşından sonra, çok partili yaşama geçilmesiyle birlikte bu girişimlerin hayata geçirilebildiğini söylemek gerekir. Toplumdaki değişimler ile birlikte çeşitli sosyal görüşlerin ağırlık kazandığı, demokratikleşmenin hızlandığı, endüstrileşmenin arttığı İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Türkiye'de basında bir hareketlilik gözlemlenirken (Faik, 2001a; Faik, 2001b), o zamana kadar daha çok "alaylı" yoldan yetişmiş olan gazetecilerle yetinilemeyeceğinin üzerinde durulmaya başlandı. 1938 yılında kurulan Türk Basın Birliği 1946'da feshedilirken, aynı yıl içinde çeşitli illerde gazeteciler cemiyetleri kuruldu. İşte bu gazeteciler cemiyetleridir ki, Türkiye'de üniversite düzeyinde gazetecilik/iletişim eğitimi verilmesine ön ayak oldular (Abadan-Unat, 1972: 70-76).

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsünün Kurulması

İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Sedat Simavi 1947 yılında, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsünün kurulabilmesi için İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne gazeteciliğin bir "bilim dalı" olarak geliştirilmesi amacıyla başvururken şu gerekçeyi ileri sürüyordu:

Partiler arasındaki mücadelelerde efkar-ı umumiyenin hazırlanmasında ve halk efkârı tarafından gazetelerin tesir altında bırakılmaları hadisesinde, gazetecinin şahsi kanaatlerini ortaya atabilmesi için kendisinin bilgili, ruhunda memleket muhabbeti ile birleşmiş bir hak duygusu taşıması lazımdır. Gazeteciliğe merak edecek namzetler için umumî malumatı arttıracak, hak duygusunu telkin edecek, ona iktisadi, hukuki ve içtimai malumat verecek müessese ancak bir Gazetecilik Enstitüsü olabilir (Tuna'dan aktaran Abadan-Unat, 1972: 4-5).

İstanbul Üniversitesi böyle bir girişimi başlatabilmek için yerli ve yabancı pek çok bilim adamının görüşlerini almış, uzun incelemelerde bulunmuştu. 17-24 Kasım 1949 tarihli İstanbul Üniversitesi Senatosu kararları gereğince iki yıl eğitim verecek, İktisat Fakültesi'ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü kuruldu. Enstitü'de İktisat Fakültesi öğretim üyeleri yanında, tanınmış gazeteciler de ders verirken, eği-

tim üç yıla çıkarıldı. Daha sonraki yıllarda Gazetecilik Enstitüsü'nün adı İstanbul Üniversitesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu'na çevrildi.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın -Yayın Yüksek Okulu

İstanbul Üniversitesi'ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü'nün basını "dar" anlamda ele alması, bilimsel araştırmaları sadece yazılı basına hasretmesi ile, kitle iletişim araçlarının tümünü kucaklayacak şekilde eğitim veren bir eğitim kurumuna karşı duyulan isteklerin artışı göstermesi üzerine, bu isteklerin karşılanabilmesi için girişimler Ankara Gazeteciler Cemiyetinden geldi. Toplumsal gelişmenin "iletişim, tanıtma ve etkileşim" ile birlikte gerçekleşebileceği bilinciyle, Ankara Gazeteciler Cemiyeti 1960 sonrasında yeni bir yüksek okulun kurulmasını gündeme getirdi.

Şubat 1962'de Ankara Gazeteciler Cemiyeti, basın mensuplarının mesleki alanda yetişmelerini geliştirmeleri için Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ne bir fakülte veya bölüm kurulması istemiyle başvurdu. Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nce konuyu incelemekle görevlendirilen İdari Bilimler Fakültesi, Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Teşkilatı'na başvurarak getirilen istek için yardım talebinde bulundu. Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Teşkilatı projeyi UNESCO Haberleşme Bölümüne havale ederek, UNESCO'da görevli Dr. Hıfzı Topuz'u yerinde inceleme yapmak üzere Türkiye'ye gönderdi.

Yapılan incelemeler sonucu Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin henüz kuruluş aşamasında ve eğitim dilinin İngilizce olması nedeniyle kurulacak okulun amaçlarını gerçekleştiremeyeceği ortaya çıktı. Ankara Gazeteciler Cemiyeti'nin isteği, Ankara Üniversitesi Rektörü ve UNESCO Milli Komisyonu Başkan Vekili Prof. Dr. Suut Kemal Yetkin'in devreye girmesiyle, Dr. Hıfzı Topuz tarafından Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne iletildi. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı olan Prof. Bedri Gürsoy'un çağrısına uyan Siyasal Bilgiler Fakültesi Profesörler Kurulu, 20 Haziran 1962'de fakülte bünyesinde "Haberleşme Enstitüsü" kurulmasını ilke olarak kabul etti.

Aynı gün karar, Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Celal Tevfik Karasapan, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Bedri Gürsoy, Anadolu Ajansı Genel Müdürü Nail Mutlugil, Ankara Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Metin Toker ve Ankara Gazeteciler Sendikası Başkanı Beyhan Cenkçi imzasıyla yayınlanan bir bildiri ile kamuoyuna duyuruldu. Bildiride enstitünün/okulun dört yıl eğitim vermesi, eğitim düzeyi ve niteliklerinin üniversite düzeyinde olması yer aldığı gibi, okula alınacak öğrenci seçiminde izlenecek yöntem, eğitim/öğretim biçimi, staj olanakları üzerinde duruluyordu.

Ankara Üniversitesi Senatosunun isteği üzerine, Brüksel Üniversitesi Gazetecilik Profesörü ve Toplu Yayın Teknikleri Ulusal Araştırma Merkezi Müdürü Roger Clausse UNESCO tarafından görevlendirilerek, Nisan-Mayıs 1964 tarihleri arasında okulun kuruluşu ile ilgili sorunların çözülmesi için Siyasal Bilgiler Fakültesinde çalışmalarında bulundu. Roger Clausse ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nce kurulan komisyon, okulun kurulması hakkında bir rapor hazırladı. Rapor ışığında okulun kurulması ve statüsünün belirlenmesi için hazırlanan yönetmelik 30 Haziran 1964'de Ankara Üniversitesi Senatosunca kabul edildi.

Ankara Üniversitesi Senatosu'nun aldığı karar gereğince, okulun adı Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu olurken, okulun statüsü 14 Temmuz 1964'te Milli Eğitim Bakanlığı'nca onanarak, karar 24 Ağustos 1964 günlü 11788 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı (Abadan-Unat, 1972: 70-76; Tokgöz, 1975: 117-118; Altun, 1995: 107-108). Okul, 7 Kasım 1965'te Prof. Dr. Fahir Armaoğlu'nun yönetiminde kapılarını eğitime açtı.

Özel Gazetecilik Yüksek Okulları

8 Haziran 1965'te TBMM'den geçen 625 sayılı "Özel Öğretim Kurumları Kanunu" ile Türkiye'de özel yüksek okullarının açılabilmesinin yolu açıldı. Daha İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü ile Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulları'nın verdiği eğitim tam anlamıyla benimsenmemişken, 1966'da "İstanbul Özel Gazetecilik Yüksek Okulu" 1963'te eğitimine son veren Özel Gazetecilik Okulu'nun devamı

olarak açıldı. 1967'de Ankara'da Ekonomik ve Sosyal Faaliyetler Ticaret ve Sanayi Şirketi tarafından "Başkent Özel Gazetecilik Yüksek Okulu," 1968'de İzmir'de Mithatpaşa Özel Eğitim Kurumları İşletmeciliği tarafından "İzmir Karataş Özel Gazetecilik Yüksek Okulu" eğitime başladılar.

Kurulan özel yüksek okullar arasında yer alan özel gazetecilik yüksek okulları, yapılan şikayetler üzerine, 1971 yılında çıkarılan 1472 sayılı "Özel Yüksek Okul Öğrencilerinin Öğrenimlerine Devam Edebilmeleri için Açılacak Resmî Yüksek Okullar Hakkındaki Yasa" ile devletleştirildiler. İktisadi Ticari İlimler Akademileri'ne bağlanan özel gazetecilik yüksek okulları, 1982 yılında 2547 sayılı yasa ile Yüksek Öğretim Kurulu'nun kurulmasıyla birlikte düzenlenen Ege, Gazi, Marmara Üniversiteleri Basın-Yayın Yüksek Okullarını 1992'de de İletişim Fakültelerini oluşturdu (Altun, 1995: 111).

Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nin Girişimi

1970'li yılların başından itibaren Eskişehir'de Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nin bir televizyon istasyonu kurma girişimleri, 1972'de akademiye bağlı "Televizyon ile Eğitim Enstitüsüne" televizyonun bağlanmasıyla kurumsal bir nitelik kazandı. Enstitü 1975'te "Sinema ve Televizyon Yüksek Okulu"na dönüşürken, 1979'da "Televizyon ile Öğretim ve Eğitim Fakültesi" adını aldı. Fakülteye Basın-Yayın Bölümü eklenerek, 1980'de adı İletişim Bilimleri Fakültesi olarak değiştirildi (Aşkun'dan aktaran Altun, 1995: 113).

Basın-Yayın Yüksek Okullarından İletişim Fakültelerine

1982 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yüksek Öğretim Yasası ile birlikte tüm mevcut devlet üniversiteleri ve akademilerde eğitim ve öğretim bakımından yeni düzenlenmelerin yapılması gündeme geldi. 41 sayılı kararname ile Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu, Basın-Yayın Yüksek Okulu olarak Ankara ve İstanbul Üniversitesi Rektörlükleri'ne, Ankara, İstanbul, İzmir'de akademilere bağlı Gazetecilik ve

Halkla İlişkiler Yüksek Okulları yeni oluşturulan Gazi, Marmara, Ege Üniversiteleri rektörlüklerine Basın-Yayın Yüksek Okulu olarak bağlandılar.

1992 yılında çıkarılan 3837 sayılı yasa ile mevcut bulunan beş basın-yayın yüksek okulu iletişim fakültelerine dönüştürüldü. Bu yasa ile Konya'da Selçuk Üniversitesi'ne bağlı İletişim Fakültesi ve Eskişehir'de Anadolu Üniversitesine bağlı İletişim Bilimleri Fakültesi kuruldu. Bu dönüşümü, 1994'de İstanbul'da Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi, 1997'de Erzurum'da Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi, Elazığ'da Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi, 1998'de Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, 1999'da Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi izledi.

Devlet üniversiteleri içinde iletişim fakültelerinin sayısı artarken, yine devlet üniversitelerinin güzel sanatlar fakülteleri içinde iletişimle ilgili lisans programları, meslek yüksek okullarında iletişim, halkla ilişkiler, radyo ve televizyon yayıncılığı, fotoğrafçılık bölümleri ve özel iletişim eğitimi veren kuruluşlar devreye girdi. Ayrıca, 1997 yılından itibaren devlet üniversiteleri yanında vakıf üniversitelerinin kurulmasına izin verilince, İstanbul'da 1997 yılında Yeditepe, Maltepe, Bilgi, 2000'de Bahçeşehir, 2001'de İstanbul Ticaret Üniversiteleri İletişim Fakülteleri, Ankara'da 1997'de Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi kuruldu. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Doğu Akdeniz, Uluslararası Kıbrıs, Yakınoğu ve Lefke Avrupa Üniversiteleri'nde iletişim fakülteleri ve bölümleri açıldı.

Türkiye'de Üniversitelerde Lisans Düzeyinde Gazetecilik/ İletişim Programları

Programlara Genel Bir Bakış

Türkiye'de gazetecilik/ iletişim eğitimi hakkında görüş sahibi olabilmek bakımından belki en tutarlı yol, "nasıl bir iletişim eğitimi iyi iletişim eğitimidir?" sorusuna yanıt bulabilmekten geçmektedir denilebilir. Ayrıca, iletişim eğitimi yanında genelde eğitim, özeldir iletişim eğitimi politikası ve istihdam politikası üzerinde durmak

gerekmektedir. Yani, olaya salt eğitim olarak bakmamak, eğitim ve istihdam arasındaki ilişkileri dikkate almak zorunlu olmaktadır. Bu nedenle, üniversite düzeyindeki gazetecilik/iletişim programlarına-hem lisans hem de lisansüstü düzeyde-eğilmenin yanında, eğitimin niteliği, eğitilen ve eğiten üzerinde durulması şarttır.

Gazetecilik/iletişim eğitiminin amacı, donanımlı iletişim profesyoneli yetiştirmek olarak kabaca tanımlanabilir. Türkiye'de halen, gazetecilik/iletişim eğitimi yönünden nasıl bir eğitim iyi iletişim eğitimidir sorusuna yanıt bulabilmek haylice zordur. Bu nedenle en tutarlı çıkış yolu, gazetecilik/iletişim eğitimi bağımsız/denetim değişkeni olarak ele alıp, sırasıyla her iki eğitim yönünden ilk ders programlarından başlayarak bir çözümleme yapmaktır. Bağımlı değişkenler olarak medya, sermaye, teknoloji, ve eğitim politikalarını kullanmak gereklidir. Daha öz deyişle, gazetecilik/iletişim eğitiminin başlangıcından itibaren hangi koşullar altında ve nasıl gerçekleştirilmek istendiğine inmek, her iki eğitimin amacını belirlemek bakımından önemlidir.

İstihdam bakımından ise, medya sektörünün kendisine bakmak anlamlıdır. Gazetecilik cemiyetleri iletişim eğitimi için üniversitelerle birlikte girişimleri başlattıklarından, mezunlara istihdam yaratacak sektörün medya sektörü olması gerektiği varsayılmıştır.

Bununla birlikte, üniversite düzeyinde gazetecilik/iletişim eğitiminin başlangıç yıllarından itibaren, mezunlarının istihdamı bakımından medya sektöründen gelen çeşitli sorunlar hep süregelmektedir. Bu durum, halen artarak devam etmektedir. Medya sektörü gazetecilik/iletişim eğitiminin verilmesinde istekli olmakla birlikte, iletişim eğitimi almış olmayı makbul saymamakta, iletişim mezunlarını işe almakta zorluk çıkarmaktadır. Hâlâ net bir biçimde sektörün istediği iletişimci profilini tanımladığını söylemek zordur. Sektör, iletişim eğitimi kendince denetim altında tutmak isteğinden olmakla birlikte-bu tür girişimleri az da olsa vardır-eğitimin üniversite düzeyinde olmasından dolayı bu isteğini pek yerine getiremediğini söylemek ise mümkün görünmektedir.

Türkiye'de hükümetlerin genelde eğitim, özelde iletişim eğitimi yönünden doğru ve gerçekçi politikalarının olduğu hiç söylene-
mez. İstihdam konusunda da aynı durum söz konusudur. İşte asil
çelişki burada başlamaktadır. İletişim eğitimi verenlerin büyük ço-
ğunluğunun iletişim özünün eğitimini vermek istemeleri yanında,
medya sektörünün başat olarak maddi çıkarlar tarafından belirle-
nen piyasa gereksinmelerine göre, iletişim fakültelerinden eleman
yetiştirilmesini istemesi, günümüz Türkiye'sinde iletişim alanında
çok yönlü bir parçalanmışlık yaratmaktadır.

Gazetecilik Programları

Lisans düzeyinde gazetecilik programı 1950 yılından itibaren
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'nde
başladı. Eğitimli gazeteci yetiştirmek için kurulan Enstitü'nün ilk
programlarına bakıldığında, verilen eğitimin niteliği ve niceliği
hakkında bazı ipuçları elde etmek mümkündür. Aslında, Gazeteci-
lik Enstitüsü'nde verilen derslerin 1948'de açılan ve 1963'te eğitime
ara veren Özel Gazetecilik Okulu'nda okutulan derslerle -karşılaş-
tırma yapınca- benzeştiğini söylemek yanlış olmaz. Okutulan
dersler gazetecilik ağırlıklı olup, programda çok sınırlı sayıda "kül-
tür dersi" bulunmaktadır. Bu durum, belki de gazetecilik eğitimi
yönünden yapılan tartışmalar için başlangıç noktasını da oluşturu-
maktadır (Altun, 1995: 105-107).

Bu noktada ise şu soruları sormak anlamlı olmaktadır. Acaba
zamanın koşulları itibarıyla Türkiye'de gazetecilik eğitimi bakımın-
dan verilebilecek dersler ancak bunlar mıdır? Daha farklı dersler
neden okutulmamaktadır? Neden bu derslerle yetinilmek isten-
mektedir? İletişim eğitimi verilmesi neden düşünülmemektedir?
Enstitüde İktisat Fakültesi öğretim üyeleri ile tanınmış gazetecile-
rin ders verdiği düşünülünce, bu sorulara yanıt vermenin güçlüğü
ortaya çıkmaktadır. İktisat Fakültesi bu duruma çare aramıştır.
1955-1956 ders yılında İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitü-
sü'ne konuk profesör olarak gelmiş olan Wilmont Haake verdiği ra-
porda Enstitü'de verilen eğitimin nitelik ve nicelik bakımından Av-
rupa'dakilere uygun olmadığını belirterek, çeşitli önerilerde bulun-
maktadır:

*Eldeki teşkilât ve takip ettiği gaye itibarıyla Enstitü'nün durumu tam
akademik bir öğretim vermeye müsait görülmemektedir. Enstitü öğ-
rencilerinin şimdilik milletlerarası araştırma alanındaki çalışmalarına
katılmalarına müsait değildir. Enstitü'nün basın, film, radyo, televiz-
yon, propaganda, reklam ve anıme psikolojisini tetkik, demoskopî gibi
fenomenlerle meşgul olması gerekir (Abadan-Unat, 1972:68-69).*

1960 yılında Gazetecilik Enstitüsü Öğrenci Derneği'nin hiç de-
ğilse, eğitim/öğretimi 2 yıldan 3 yıla çıkarma isteği gündeme gelir-
ken, 1971 yılında Enstitü'nün verdiği mezunların sektörde iş bulma
yönünde çektikleri güçlük, teknik donanımın bir türlü tamamlana-
maması, öğretim süresinin kısalığı gibi konuları İktisat Fakültesi di-
le getirerek Enstitü'yü tümünden kapatmayı gündeme taşımıştır. İstan-
bul basınında bu durumu kınayanlar arasında Gazetecilik Enstitü-
sü'nde ders verenler de bulunmaktadır (Abadan-Unat, 1972:69-70).

Gazetecilik eğitimi meslek olarak gören yaklaşımın hiç kuş-
kusuz "gazetecilik, tıp, mühendislik, eczacılık gibi bir profesyonel
meslek midir?" sorusuna yanıt aramak amacıyla dile getirildiği açık-
tır. Yalnız, bu sorunun "eğitim sürecinde kuram yanında uygulama
ya yönelik bilgiler nasıl verilebilir?" şeklindeki diğer bir soruyla bir-
leştirilmesi gereklidir. İki soru birlikte ele alındığında, iletişim/kitle
iletişimi gibi konuların disiplinlerarası niteliği içinde, bu konuların
hangi yönlerine ağırlık verilerek ele alınması gerektiği ortaya çık-
maktadır. Ders programlarında okutulacak temel derslerin içerikle-
rine nasıl bir biçim verileceği, kuramsal iletişim dersleri yanında,
uygulamalı meslek derslerinin kimler tarafından yürütüleceği önem
kazanmaktadır (Mutlu, 1991: 139-140; Özbek, 1992: 307-327; İnal,
1993: 90-91).

İletişim Eğitimi Programları

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın
Yüksek Okulu eğitim ve öğretime kapılarını açmazdan önce ku-
rumsal iletişim dersleri yanında uygulamalı meslek derslerinin
dengeli bir biçimde nasıl birlikte olabileceğini dikkate alarak prog-
ramlarını oluşturmuştur. Okulun araçsal yapısına-gazetecilik, rad-
yo-televizyon, halkla ilişkiler bölümlerine-göre hazırlanan ilk ders
programlarının sosyal bilim, kitle iletişim eğitimi ağırlıklı olarak

düzenlendiğini söylemek mümkündür. İki yıl sosyal bilim eğitimi-nden sonra bölümlerde iki yıl iletişim, meslek eğitimi gören okulun ilk öğrencileri, 1968 yılında gazetecilik ve halkla ilişkiler bölümlerinin birleştirilmesiyle, 1969 yılında Gazetecilik-Halkla İlişkiler, Radyo-Televizyon Bölümleri'nden diplomalarını almışlardır. Bu durum 1988 yılında Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümleri'nin ikiye ayrılmasına kadar süregelmiştir.

Okulun ilk yıllarında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyeleri yanında, UNESCO, Fullbright'tan gelen uzmanlar ve Türkiye içinden temin edilen öğretim kadrosu birlikte ders vermiştir. Gazetecilik Enstitüsü'ne göre farklı bir program uygulayan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu, ilk eleştirileri Gazetecilik Enstitüsü'nde ders veren basın mensuplarından almakta geçikmemiştir. Türkiye'de gazetecilik eğitiminin tarihçesini yazan Hasan Refik Ertuğ 1971'de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu'nun ders programlarını "Amerika'daki emsallerine benzetilmek istenilerek, memleket ihtiyaçlarını aşan bir seviyeye getirilmiştir," şeklinde eleştirmekten beri kalmamıştır (Abadan-Unat, 1972:76). Hiç kuşkusuz, Hasan Refik Ertuğ'un bu görüşleri, Türkiye'de gerçekleştirilmek istenilen "iletişim eğitiminin" istenilmediğinin işaretlerini vermiyor da değildi. İstanbul basınında hâlâ gazetecilik eğitiminin yeğlendiğini de açıkça gösteriyordu.

Özel Gazetecilik Yüksek Okullarında Uygulanan Ders Programları

1967 yılından itibaren İstanbul, Ankara ve İzmir'de açılan Özel Gazetecilik Yüksek Okulları'nun ders programları hakkında kesin bilgilere ulaşılamamakla birlikte, programlarının gazetecilik ağırlıklı olarak düzenlendiği, bu okulların ilk mezunlarının ifade edilmektedir. Bu okullarda eğitim/öğretimin sürdürülmesinde ilginç durumlarda ortaya çıkmıştır. Ankara Başkent Özel Gazetecilik Yüksek Okulu'nda, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulunda eğitim gören, okula gazetecilik kontenjanından alınmış bazı öğrencilerin ders verdikleri çeşitli kaynaklarca

doğrulanmaktadır. Bu durum, aslında, Gazetecilik Enstitüsü'ne göre eğitimde daha da kötü bir uygulamanın varlığına işaret eder niteliktedir.

"Devlet üniversitesinde öğrenci ol, özel gazetecilik yüksek okulunda ders ver" mantığı içinde sürdürülen bu eğitim ve öğretim yaklaşımı, kısa süre içinde bu okullar yönünden çeşitli şikayetleri de beraberinde getirmiştir. Şikayetler yanında, bu okullarda "diploma ticareti yapılıyor" görüşlerinin yayılması işi farklı boyuta taşımıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, 1971'de 1472 sayılı yasa ile özel gazetecilik yüksek okulları devletleştirilerek, akademilere bağlanmıştır.

YÖK'le Birlikte Gelen Tektip Eğitim/Öğretim Programları

1982'de Ankara, İstanbul, Gazi, Marmara ve Ege Üniversitesi Rektörlükleri'ne bağlanan beş basın-yayın yüksek okulunun programları Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu'nun ders programlarına benzer hale getirilerek tektipleştirilmek istenmiştir. 1975'te kurulan Eskişehir'deki program, anılan tektip programdan ayrı bir şekilde yoluna devam etmiştir. Beş Basın-Yayın Yüksek Okulu'nda ders programları tektip hale getirilmek istenseler bile, bu okullarda okutulan derslerin ortak olanları, 1987 yılında Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu tarafından hazırlanan raporda belirtildiği gibi, ancak 24% civarındaydı. Gerçekten, bu okullarda tektip bir iletişim eğitiminden söz edilmesi zordu.

1987-1988 döneminden itibaren, Yüksek Öğretim Kurulu'nun isteği ve ilgili üniversitelerin senatolarının kararıyla, Basın-Yayın Yüksek Okulları'ndaki gazetecilik ve halkla ilişkiler bölümleri ikiye ayrılarak, "Gazetecilik Bölümü" ve "Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü" kuruldu. 1992 yılında yapılan yasa değişikliği ile beş Basın-Yayın Yüksek Okulu İletişim Fakültesi'ne dönüşürken, Anadolu Üniversitesi'nde İletişim Bilimleri Fakültesi, Konya Selçuk Üniversitesinde İletişim Fakültesi kurulması kararı, iletişim eğitimi yönünden yeni bir aşamaya geçilmesini beraberinde getirdi. Bu yasa ile birlikte, Gazetecilik Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü aynen korunurken, Radyo-Televizyon Bölümü'ne "sinema" sözcü-

ğü eklendi. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nde akademik bölümlenme basın yayıncılık, sinema ve televizyon, iletişim sanatları ve reklamcılık, eğitim iletişimi ve planlaması olarak gerçekleşti.

İletişim Fakültelerine Anabilim Dallarının Getirilmesi

1993 yılında İletişim Fakülteleri'ndeki bölümlerin altına Yüksek Öğretim Kurulu tarafından anabilim dallarının yerleştirilmesi gidildi. Gazetecilik bölümüne, "Genel Gazetecilik, Basın-Yayın Tekniği, Basın Ekonomisi ve İşletmeciliği, Bilişim ve Bilgisayar Teknikleri," Radyo Televizyon ve Sinema bölümüne "Radyo-Televizyon, Sinema, İletişim Bilimi, Grafik Sanatlar ve Fotoğrafçılık," Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü'ne "Halkla İlişkiler, Kişilerarası İletişim, Araştırma Yöntemleri, Reklamcılık ve Tanıtım" anabilim dalları konuldu. Bölümlerde araçsal mantık korunmakla birlikte, bölümlerin altına yerleştirilen anabilim dalları, anabilim dallarının bölümlerle olan ilişkisini anlamayı çoğu kez olanak dışı hale getirdi.

Fakültelerin bölümlerinde görevli olan öğretim üyeleri ve yardımcıları, yeni getirilen anabilim dallarında görevlendirildi. Eğitim/öğretim bakımından ders programlarıyla anabilim dalları arasında ilişki kurulamadığından, gerekli düzenlemeler için adımlar bir türlü atılmadı. Getirilen anabilim dalları, İletişim Fakülteleri'ndeki eğitim yönünden, köklü bir dönüşüm ve değişiklik değildi, hiçbir zaman da olamadı. Bu durum, lisans düzeyindeki ders programlarının yeni gelişmelere göre düzenlenmesini beraberinde getirirken, pek çok üniversitede lisans düzeyinde yeni ders programlarının hazırlanması sürecini hızlandırdı.

Türkiye'de İletişim Alanında Lisansüstü Eğitim

Eğitici/Öğreticilerin Eğitiminin Önemi

İletişim alanında geleceğin iletişimcilerinin eğitimi kadar, bu eğitimi verecek olanların eğitiminin de bir o kadar önemli olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz. Türkiye'de İstanbul ve Ankara'da gazetecilik/iletişim eğitimi programları başladığında, bu eğitimi

verecekleri bulmak haylice zordu. Ankara ve İstanbul Üniversiteleri öğretim üyeleri yanında, meslekten gelenlerle ve yurt dışından çağrılan uzmanlara eğitim sürdürülmeye çalışıldı. Zaman içinde bu programlarda ders verecek kimselerin eğitilmesine geçildi. Bu nedenle, lisans düzeyinde eğitilenin eğitimi kadar, eğitici/öğreticilerin lisansüstü düzeyde eğilmeleri konusunda nasıl bir yöntem izlendiğine tarihsel bir çerçeveden bakmak, nereden nereye geldiğini görebilmek bakımından anlamlıdır.

Türkiye'de iletişim eğitiminde eğitici olarak görev alanların eğitimi birkaç aşamadan geçmiştir denilebilir. Amaç, iletişim eğitimi verebilecek kadroların yetiştirilmesidir. Birinci aşamada yurtdışı eğitim olanaklarına başvurularak eğiticiler eğitime çalışılmış, ikinci aşamada ise Türkiye'de lisansüstü eğitim verecek programlar açılmıştır. Neresinden bakılırsa bakılsın, bu işin gerçekleşmesi hiç de kolay olmamıştır. Hâlâ iletişim eğitimi verebilen kadroların sınırlı olduğu düşünülürse, bu alanda büyük çaba gösterilmesinin gerekliliği ortadadır.

Lisansüstü Eğitim

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yüksek Okulu iletişim eğitimini sürdürmek için, kadrosuna aldığı asistanlarını UNESCO bursları ile yurtdışına göndermiş, ayrıca asistanlarının Siyasal Bilgiler Fakültesi doktora programlarına devam ederek iletişim konularında doktora yapmalarını sağlamıştır. Okul ilk mezunlarını verdiği zaman, Milli Eğitim Bakanlığının iletişim alanında doktora yapabilme olanağını tanımaları üzerine yurtdışına bazı öğrenciler iletişim alanında doktora yapmak üzere gitmişlerdir. Yurtdışında iletişim eğitimi olanağının sağlanması, bugün Türkiye'de bu alanda söz sahibi olan öğretim kadrosunun yetiştirilmesine olanak tanımıştır.

Yüksek Öğretim Yasası'na göre, 1983 yılından itibaren Rektörlüklere bağlı Sosyal Bilimler Enstitüleri'nde ise, iletişim alanında disiplinlerarası iletişim eğitimi başlamıştır. Bu eğitimin başlamasında öncülüğü İstanbul ve Marmara Üniversiteleri yapmış, daha sonraki yıllarda Gazi, Ankara ve Ege Üniversiteleri'nde benzer iletişim

yüksek lisans ve doktora programları devreye girmiştir. 1993 yılında fakültelerdeki bölümlerin altına anabilim dallarının yerleştirilmesiyle birlikte, bölümler Sosyal Bilimler Enstitüleri'nin ana bilim dalları olmuştur. Yüksek lisans programları, Gazetecilik, Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalları'nda açılırken, doktora programları üniversitesine göre değişmekle birlikte "İletişim" adı altında sürdürülmeye başlanmıştır.

Yüksek Öğretim Kurulu, iletişim alanında yurtdışında yüksek lisans ve doktora yapmak isteyen araştırma görevlilerine 1990'lı yılların başından itibaren olanak tanımış bulunmaktadır. Bu olanaktan yararlanan araştırma görevlileri, ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya'da yüksek lisans/doktora yapma olanağını elde etmişlerdir. Böyle bir olanağın tanınması, Türkiye içinde sürdürülen yüksek lisans ve doktora programlarının yanı sıra çeşitlilik sağlamıştır ve sağlamaktadır.

1997 yılından itibaren kurulmaya başlayan vakıf üniversiteleri içinde iletişim alanında yüksek lisans programları açılmıştır. Bu programların açıldığı üniversiteler arasında İstanbul'a Bilgi, Yeditepe, Maltepe, Bahçeşehir, İstanbul Ticaret ve İstanbul Kültür Üniversiteleri sayılabilir. Bu üniversitelerin bazılarında iletişim alanında devlet üniversitelerindeki alışılmış programların dışında yeni açılan yüksek lisans programları (Görsel İletişim Tasarımı, Kültürel Çalışmalar, Medya ve İletişim Sistemleri) bulunmaktadır.

Hiç kuşkusuz, lisansüstü programlarda verilen dersler kadar, bu programlarda kimlerin ders verdiği ve dersleri öğrenci olarak izlediği üzerinde durmak gerçekten çok önemlidir. Bir o kadar önemli olan diğer bir husus ise, gerek lisans gerekse lisansüstü programlarda ders verebilecek eğiticilerin yetiştirilmesinde ne ölçüde başarılı olunduğudur. Lisansüstü düzeyde sürdürülen programlar bakımından başlangıcından itibaren yer alan ders programları, kimlerin ders verdiği, okutulan dersler, programlara katılan öğrenci sayısı üzerinde şimdiye kadar araştırma yapılmamıştır. Böyle bir araştırmanın yapılması, lisansüstü programların nasıl hazırlandığı yönünde olduğu kadar, işlevselliği hakkında fikir yürü-

tülmesine katkıda bulunabilecektir. Eğitimin niteliği ve niceliği tartışmaya açılırken, eğitici kadrolar kadar eğitilmekte olan ve eğitilecek kadrolar içinde yol gösterici olacaktır.

Tamamlanan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

1983'ten sonra açılan yüksek lisans ve doktora programlarıyla birlikte, İstanbul, Marmara, Ankara, Anadolu, Gazi, Ege Üniversiteleri'nde tamamlanan tez sayısı azımsanmayacak ölçüdedir. Alandaki tezlerin tümü 1987 yılından itibaren Yüksek Öğretim Kurulu tarafından basın, televizyon, iletişim, medya, halkla ilişkiler kategorileri içinde arşivlenmektedir. Halen tamamlanmış bulunan yüksek lisans tez sayısı, doktora tez sayısından fazladır. Bu sayılar her yıl artış göstermektedir. Tamamlanmış bulunan yüksek lisans ve doktora tezlerinin niteliği, işledikleri konular, daha çok hangi konuların seçildiği üzerinde ise, şimdiye kadar çok az sayıda araştırma yapılmış bulunmaktadır.

Yüksek Öğretim Kurulu Yasası'yla birlikte doktoralarını bilim/sanat alanında alanlara yardımcı doçent olabilme olanağı getirilmiştir. Daha başka deyişle, doktorasını tamamlayanlara doçent olmadan önce Yardımcı Doçent ünvanı verilerek programlarda ders verme yolu açılmıştır. Amaç ise, programlardaki eğitici eksikliğini tamamlamaktır. Yardımcı Doçent olabilmek bakımından doktora tez çalışmasını tamamlamak yanında, üniversitelerin ilgili yönetmelikleri gereği olarak bazı şekil şartlarını yerine getirmek gerekmektedir.

İletişim Alanında Açılan Doçentlik Sınavları

1988 yılından itibaren Üniversitelerarası Kurul'ca iletişim alanında doçentlik sınavları açılmaktadır. Doçentlik sınavı için hazırlanan ilk yönetmeliğe Anadolu Üniversitesi ağırlığını koyduğundan, sınavlar "Eğitim İletişimi, İletişim Sanatları, Televizyonda Yapım Yönetim, Sinemada Yapım Yönetim" bilim dallarında açılmıştır. Bu sınavlarda jürilerin kurulması yönünde alanda yeterli öğretim üyesi bulunmaması nedeniyle ilk yıllarda çok sorun yaşanmıştır. Bu karmaşa, iletişim fakültelerinin bölümlerinin altına yerleştirilen anabilim dallarının doçentlik bilim dalları olarak kabul edil-

mesinin ardından sürmeye devam etmiştir. Anabilim dallarının doçentlik bilim dalları olarak kabul edilmesi, "aşırı uzmanlaşmayı" beraberinde getirmiştir. Üniversitelerarası Kurul, 2000 yılında yeni bir doçentlik yönetmeliği hazırlayarak, iletişim alanını "Sosyal, Beşeri ve İdari İlimler Temel Alanı" içine almış, adayların doçentlik sınavına "İletişim Bilimi" ve "Uygulamalı İletişim" gibi iki temel alandan katılmalarını öngörmüştür.

1988 yılından itibaren açılan doçentlik sınavlarında kaç kişinin hangi bilim dalından doçent olduğu, doçent olanların hangi üniversitelerde çalıştığı, dağılımın dengeli olup olmadığı üzerinde şimdiye kadar ayrıntılı bir araştırma yapılmamış bulunmaktadır. Ayrıca, doçent olanlardan kaç tanesinin profesörlüğe yükseltildiği, iletişim fakültelerinde yönetim görevleri üstlendiği, devlet ve vakıf üniversitelerinde iletişim alanında çalışan yardımcı doçent, doçent ve profesörlerin dağılımı hakkında da ayrıntılı bilgi mevcut değildir. Fakülte sayısı artmakla beraber öğretim kadrosunda yer alan eğitici sayısı fakülte sayısına ayak uyduramamaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye'de üniversitelerde yarım yüzyılı aşan bir süredir yapılan lisans düzeyindeki iletişim eğitiminin kurumsallaştığını söylemek yanlış bir görüş sayılmamalıdır. Gazetecilik eğitimi/iletişim eğitimi şeklinde başlayan eğitim, bugün devlet ve vakıf üniversitelerinin iletişim fakültelerinde, meslek yüksek okullarında ve bölümlerinde halen sürmektedir. Başlangıcından itibaren medya, sermaye, teknoloji, eğitim politikası gibi değişkenlerin gazetecilik/iletişim eğitiminde etkili oldukları görülmektedir. Değişkenlerin yıllara göre etkileri farklı farklıdır, çeşitli izler bırakmaktadır.

Gazetecilik/iletişim eğitiminin başlangıç yıllarında medya/ eğitim/ eğitim politikası değişkenleri arasındaki ilişkiler etkili olurken, 1960'lı yılların sonu ve 1971 arası ile 1990'lı yılların sonraları itibarıyla sermaye/ medya / eğitim/ eğitim politikası gibi değişkenlerin arasındaki ilişkilerin çok daha karmaşık bir şekilde bürün-

düğünü söylemek gerekir. 1990'lı yıllarla birlikte, iletişim eğitiminin de sermaye/ medya/ teknoloji/ eğitim politikası gibi değişkenler arasındaki ilişkilerin yoğunluğu giderek artış göstermektedir. Hiç kuşkusuz, kullanılan bağımlı değişkenler arasındaki ilişkilerin bağımsız değişken olan iletişim eğitimi ve denetim değişkeni olan gazetecilik eğitimi üzerindeki etkisi genel geçer değildir.

Medya sektöründe iletişim eğitimiyle birlikte, çalışanlar arasındaki "alaylı/ mektepli" ayrımının evrim geçirdiğini söylemek mümkündür. Evrim "mektepli" yönündedir. Durumun böyle olması sevindirici olarak kabul edilebilir. Ancak başlangıcında olduğu gibi bugün de, gazetecilik/iletişim eğitimi mezunları için medya sektöründe iş bulmak sorun olmaya devam etmektedir. Her mezun olan öğrenciye sektörde iş yoktur. Medya sektörünün çalıştırmak istediği eleman bakımından geliştirdiği bir "insan kaynakları politikası" mevcut değildir. Sektörde çalışan iletişim eğitimi görmüş olanların sayısı hakkında çeşitli tahminler yapılmakla birlikte, kapsayıcı bir araştırma yapılmamıştır. Bununla birlikte, "mektepli"ler arasında iş bulamayanlar, işsizler kadar medya sektöründe önemli yerlere gelmişlerin bulunduğu artık bir gerçektir.

Lisans düzeyinde olduğu gibi, Türkiye'de lisansüstü düzeydeki eğitimin kurumsallaştığını söylemek için zaman erkendir. Lisans düzeyindeki eğitim ve öğretim programları yönünden fakülteler arasında kısmen benzeşme olmasına karşın, programların nitelik ve niceliği açısından çeşitli sorunlar mevcuttur. Yüksek lisans ve doktora programlarında verilen derslerin niteliği ve niceliği yanında kimlerin ders verdiği, sosyal bilimler enstitülerine göre değişmekle birlikte, son yirmi yıl içinde çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezinin tamamlanmış olması işin sevindirici yönüdür.

Lisansüstü programlarda doktoralarını tamamlayanların büyük bir bölümü iletişim fakültelerinin eğitim kadrolarında yer almakta, akademik basamaklarda söz sahibi olmak için çaba göstermektedirler. Bu tür bir eğitim içinde İletişim Fakülteleri için belirli bir düzeyde eğitim kadrosu yetiştirilmiş ve yetiştirilmekte olsa bile, son yıllarda iletişim fakültelerinin gerek devlet gerekse vakıf

üniversitelerinde sayılarının çoğalmasa, kazanılan akademik ünvanları işlevsel kılamamaktadır. İletişim Fakülteleri'nde iletişim eğitimi görmüş, akademik ünvanlara sahip öğretim üyelerinin sayısı hâlâ yeterli değildir. Hatta bazı fakültelerde hiç yok gibidir. Bu durum ise iletişim eğitimi verebilecek kadroların yetiştirilmesinin ne ölçüde önemli olduğu yanında, yetiştirilenlerin niteliğine önem verilmesine işaret eder niteliktedir.

Özellikle, 1990'lı yılların son çeyreğinden itibaren medya sektörünün merkezi konumunda olan İstanbul ve çevresinde gerek devlete gerekse vakıf üniversitelerinde çok sayısı iletişim fakültesinin kurulduğu bir gerçektir. Neresinden bakılırsa bakılsın, halen Türkiye'de mevcut vakıf üniversiteleri içinde İletişim Fakültesi en çok İstanbul'da bulunmaktadır. Bu sayının artıp artmayacağı yönünde kestirim yapmak zordur. Ayrıca İstanbul'da üniversite-dışı eğitim veren kursların ve ara eleman yetiştiren iki Anadolu İletişim Meslek Lisesi'nin bulunması işin önemini daha da arttırmaktadır. Bu oluşumların arkasında yatan nedenlerin irdelenmesi ise, büyük bir zorunluluk olarak karşımızda durmaktadır.

İstanbul'da vakıf üniversitelerinin İletişim Fakültesi kurması veya üniversite-dışı iletişim eğitimi veren kursların açılması, yasal olanakların tanınması kadar, sermaye ile yakından ilişkilidir. Sermaye/eğitim politikası/teknoloji ilişkileri bağlamında düşünüldüğünde, gerek içinde iletişim fakülteleri bulunan vakıf üniversitelerinin kurulmasında gerekse iletişim eğitimi veren kursların açılmasında sermayenin iletişim alanında eğitime yatırım yapmasına öncelik tanıdığı göze çarpmaktadır. Eğitim/sermaye/eğitim politikası bağlamında düşünüldüğünde ise, pazar/piyasa ilişkilerinin eğitim alanında da söz sahibi olmaya başladığına işaret eder niteliktedir. Özel girişim, sermaye koyarak üniversite düzeyinde iletişim alanında olsun, kurslar şeklinde olsun, iletişim alanında kendine bir yer edinmeye çalışmaktadır. Sermayenin bu yöndeki girişimlerinin medya sektörü ile olan ilişkisi ise henüz netleşmemiştir.

Son yıllarda gerek devlet gerekse vakıf üniversitelerinde iletişim fakültelerinin sayıca artış göstermesi, bu fakültele alan öğrenci

renci sayısının giderek artması, özel iletişim eğitimi veren kursların açılması, ara eleman yetiştirmek amacıyla Anadolu İletişim Meslek Liseleri'nin kurulması üzerinde çok dikkatli bir şekilde düşünülmelidir. İstanbul'un iletişim eğitimindeki kent olarak konumu, sermaye/eğitim/eğitim politikası değişkenleri bağlamında dikkate alınmalıdır. Ne yapılmak ve nereye varılmak istendiği çok yönlü olarak tartışılmalıdır. İstanbul'un Türkiye'deki iletişim eğitimi açısından durumu, sermaye, eğitim politikası-netleşmemekle birlikte-medya sektörü ile olan ilişkisi ayrıntılı olarak değerlendirilmelidir. Hiç kuşkusuz, devletçe gerekli olan eğitim ve istihdam politikalarının üretilmesi, somut önlemlerin alınması büyük bir zorunluluktur. Medya sektörü ile iletişim fakültelerinden mezun olanların istihdamı yönünden ilişkiler, eğitim ile medya arasındaki parçalanmayı azaltma bakımından gözden geçirilmelidir. Yeni iletişim fakülteleri, iletişim meslek liseleri kurmanın, kurslar açmanın faydadan çok zarar getireceği göz ardı edilmemeli, atılacak adımlar dikkatli olarak seçilmelidir.

Kaynakça

- Abadan-Unat, Nermin (1972). *Batı Avrupa'da ve Türkiye'de Basın Yayın Öğretimi*. Ankara: Sevinç Matbaası
- Alemdar, Korkmaz (1981). "Cumhuriyet Döneminde Gazetecilik Eğitimi Konusunda İlk Girişimler." İletişim.
- Altun, Abdülrezak (1995). *Türkiye'de Gazetecilik ve Gazeteciler*. Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayını.
- Faik, Bedii (2001a). *Matbuat Derken: Medya. I. Cilt*. İstanbul: Doğan Kitap ve Yayıncılık
- Faik, Bedii (2001b). *Matbuat Derken: Medya. II. Cilt*. İstanbul: Doğan Kitap ve Yayıncılık
- İnal, Ayşe (1993). "Gazetecilik Eğitimi Üzerine." *Ayın 2* (Kış/Bahar).
- İnuğur, Nuri (1988). *Türk Basınında İz Bırakanlar*. İstanbul.
- Mutlu, Erol (1991). "Kitle İletişim Kuramları ve Türkiye'de Basın-Yayın Eğitimi." *Şekret Eviyağil'e Armağanı*. Ankara.119-142.
- Mutlu, Erol (1994). "İletişim Alanına Aykırı Bir Bakış: Bir Üst İletişim Olarak İletişim Çalışmaları." *İLEF Yıllık* 94/95: 165-180.

- Mutlu, Erol (2000). "Türkiye'de İletişim Eğitimi: Kişisel Bir Tarih Denemesi." *İletişim* 6:234-259.
- Nalçaoğlu, Halil (1998). "Tartışma: İletişim Eğitimi." *Kültür ve İletişim* 1(2): 13-15.
- Özbek, Meral (1992). "İletişim Eğitimi Üzerine." *İLEF Yıllık* 92: 307-327.
- Tokgöz, Oya (1975). "Türkiye'de Mesleki Eğitim Yayın Okullarda Mesleki Eğitim ve Stajın Önemi." 2. *Türk Basın Kurultayına Sunulacak Tebliğler*. Basın Yayın Genel Müdürlüğü (der.) içinde. Ankara: Ayyıldız Matbaası. 114-124.
- Topuz, Hıfzı (1973). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi,

National Policies in a Global Context: The British Case

Abstract

The title of this paper was based on an assumption that nations can no longer think about their communication systems in isolation, and that national regulators are now forced to consider the place of their communications systems within a broader international or global context. In many ways, these conclusions are valid but they are valid up to a point only: national regulators do need to think about the global context, but, in practice, how they think about regulatory systems in the 21st Century is still very much influenced and affected by national considerations. As I shall point out in relation to the current proposals to change the regulatory structure of broadcasting and communications in Britain, the debates and controversies have been very much about *domestic issues and reinforcing domestic priorities*, not about the considerations of the global context. This paper will be divided into 3 parts. Part 1 will look at some general trends in British broadcasting and communications, more generally; Part 2 will look at recent proposals contained in the Communications Bill; Part 3, the concluding part, will consider the interplay between national and international factors.

Küresel Bağlamda Ulusal Siyasetler: Britanya Örneği

Bu yazının başlığı ulusların, iletişim sistemleri hakkında artık yalıtılmışlık içinde düşünemeyecekleri ve artık ulusal düzenleyicilerin kendi iletişim sistemlerini daha geniş uluslararası ya da küresel bağlam içinde değerlendirmeye zorlandıkları varsayımına dayanıyor. Bu sonuçlar pek çok anlamda geçerlidir, ancak geçerliliklerinin de bir sınırı vardır: Ulusal düzenleyiciler gerçekten de küresel bağlam hakkında düşünmek zorundadırlar, ama pratik olarak, düzenleyici sistemlerini 21. yüzyıl içinde nasıl düşündükleri önemli ölçüde ulusal kaygıların etkisi altında kalmaktadır. Britanya'da yayıncılık ve iletişimin düzenleyici yapısını dönüştürmeye yönelik yürürlükteki öneriler için göstermeye çalışacağım gibi, tartışma ve çatışmaların pek çoğunun ülke içi konular üzerindedir ve ülke içi öncelikleri desteklemektedir, küresel bağlama dair meseleleri değil. Bu çalışma 3 bölüme ayrılmıştır: Birinci Bölüm, Britanya yayıncılığı ve iletişimindeki genel eğilimlerden bazılarını bakacaktır; İkinci Bölüm "İletişim Yasası" içindeki en son önerileri inceleyecektir; Üçüncü Bölüm ise sonuç bölümüdür ve, ulusal ve uluslararası unsurlar arasındaki etkileşimi değerlendirmektedir.

Ralph Negrine
Centre for
Mass Communication
Research
Leicester, İngiltere